

**SPRAWY PRECEDENSOWE
Z ZAKRESU PRAW CZŁOWIEKA
2017**

LITYGACJA STRATEGICZNA W OBSZARZE PRAW CZŁOWIEKA

Litygacja strategiczna:

Jedną z form działania Fundacji jest litygacja strategiczna, rozumiana jako uczestnictwo w postępowaniach sądowych, administracyjnych, przed sądami krajowymi lub organami międzynarodowymi w celu uzyskania przełomowych wyroków, zmieniających praktykę lub przepisy prawa w konkretnych kwestiach budzących poważne wątpliwości z punktu widzenia ochrony praw człowieka. Stanowi ona dopełnienie działań interwencyjnych, edukacyjnych, rzeczniczych.

Formy aktywności:

- uczestniczenie w postępowaniach sądowych na prawach tzw. trzeciej strony;
- zapewnianie reprezentacji sądowej i pomocy prawnej tak przez prawników Fundacji, jak i prawników *pro bono*;
- składanie opinii przyjaciela sądu (łac. *amicus curiae*) – opinii Fundacji, w których przedstawiamy problem istotny z punktu widzenia praw człowieka w świetle konstytucyjnym i prawnoporównawczym, nie odnosząc się bezpośrednio do stanu faktycznego sprawy;
- upowszechnianie stosowania wypracowanych standardów (poprzez opinie *amicus curiae*, wystąpienia o charakterze ogólnym, opinie legislacyjne, artykuły popularnonaukowe i naukowe);
- kierowanie wniosków do Rzecznika Praw Obywatelskich o wniesienie kasacji nadzwyczajnych.

Zachęcamy do śledzenia naszej bieżącej aktywności na stronie:

<http://www.hfhr.pl/>

„Rok 2017 prawnicy i obrońcy praw człowieka zapamiętają przede wszystkim jako czas walki o fundamenty demokratycznego państwa prawa. Obrona zasady praworządności, niezawisłości sędziowskiej i niezależności sądów, a także swobody działania społeczeństwa obywatelskiego i mediów stanowiła główną oś realizowanych inicjatyw.

Raport, który oddajemy w Państwa ręce zawiera podsumowanie działań Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka podejmowanych w ramach litygacji strategicznej. Były one reakcją na zjawiska zachodzące w przestrzeni społecznej i prawnej oraz odpowiedzią na problemy, z którymi do Fundacji zgłaszały się osoby potrzebujące pomocy. W niniejszym opracowaniu zawarliśmy zestawienie precedensowych rozstrzygnięć organów krajowych i międzynarodowych, które zapadły w 2017 r. Osobny rozdział poświęcono również postępowaniom, które mogą zostać zakończone w 2018 r. i wykreować nowe podejście do problemów z zakresu praw człowieka.

Przytoczone przykłady dowodzą, jak wielką rolę we współczesnej rzeczywistości prawnej odgrywają sądowe mechanizmy ochrony praw człowieka i jak wielka odpowiedzialność spoczywa na wszystkich uczestnikach prowadzonych postępowań. Takie założenie przyświeca również zespołowi Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, który szczególną wagę przywiązuje do wyboru spraw i aktywności w strategicznych postępowaniach z zakresu praw człowieka.

Nasza działalność nie byłaby jednak możliwa bez zaangażowania szerokiego grona ekspertów i praktyków. Szczególne podziękowania chcielibyśmy skierować do adwokatów i radców prawnych, którzy współpracują z nami na zasadach pro bono. Służą oni swoją wiedzą i doświadczeniem osobom zgłaszającym się do Fundacji z prośbą o pomoc. Cieszy nas, że mamy już grono naszych stałych współpracowników, jak również fakt, że wciąż dołączają do niego nowi prawnicy. Wspólnie możemy skuteczniej bronić podstawowych praw i wolności oraz pomagać ofiarom naruszeń”.

adw. Katarzyna Wiśniewska
Koordynatorka Programu Spraw Precedensowych
Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

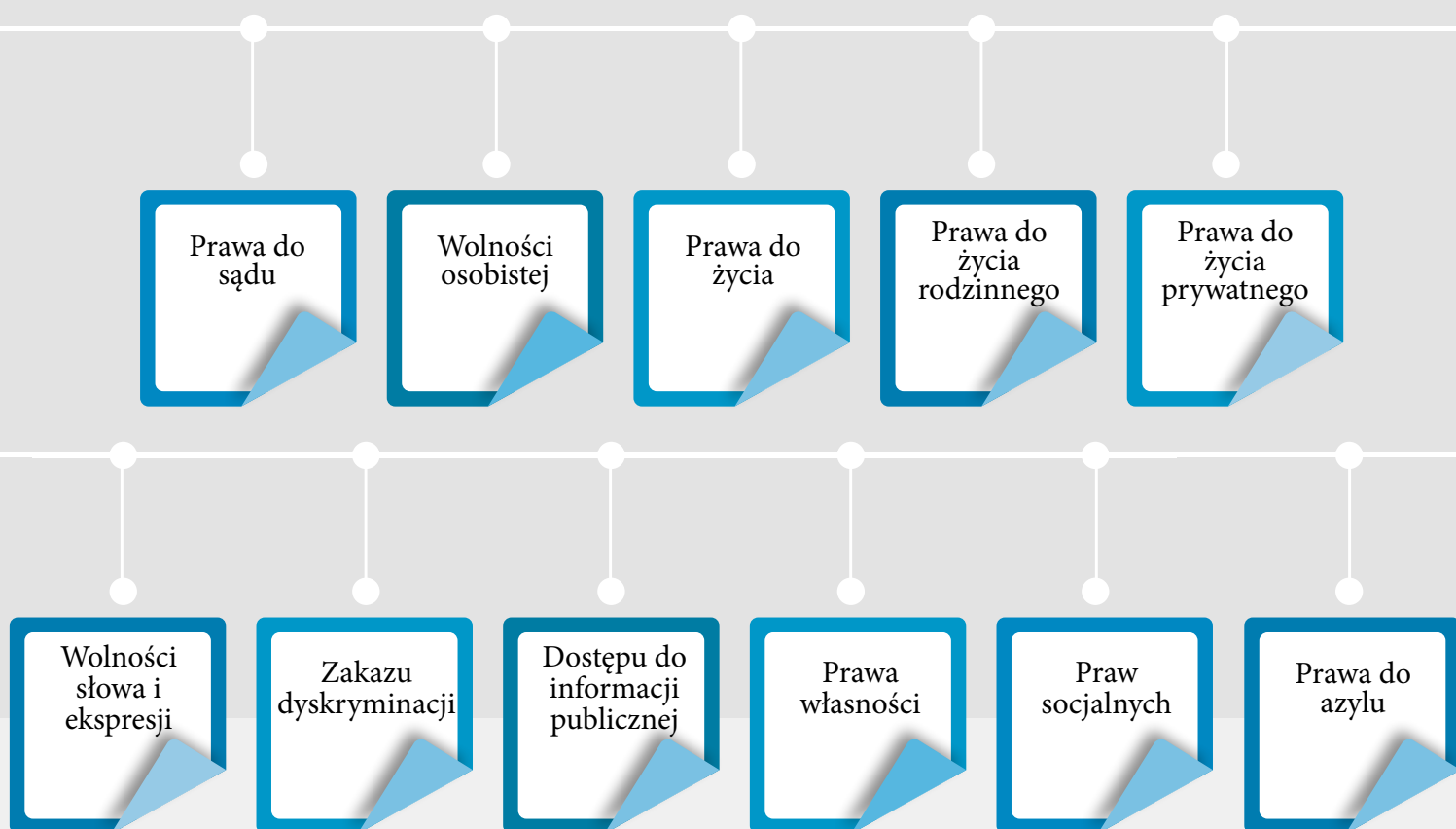

dr Piotr Kładoczny
Sekretarz Zarządu, szef działu prawnego
Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

2017 r. w liczbach

- W 2017 r. przygotowaliśmy opinie *amicus curiae* w **24** sprawach przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, sądami powszechnymi i administracyjnymi
- Reprezentowaliśmy klientów w **32** sprawach przed ETPCz
- Przygotowaliśmy **18** skarg do międzynarodowych trybunałów
- W **28** sprawach występowaliśmy jako organizacja społeczna
- Na naszą prośbę pełnomocnicy *pro bono* reprezentowali klientów w **51** sprawach

Prowadziliśmy sprawy z zakresu:

Przedmiot naszych działań stanowią sprawy dotyczące:

Zakazu tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

- dopuszczalności ekstradycji
- niesłusznego umieszczania cudzoziemców - ofiar tortur i przemocy w strzeżonych ośrodkach
- braku adekwatnej opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych dla osób z zaburzeniami psychicznymi
- braku zapewnienia leczenia osobom cierpiącym na przewlekły ból
- braku dostępu do leczenia na poziomie zgodnym z aktualną wiedzą medyczną w placówkach państwowej służby zdrowia

Prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego

- stosowania środków zabezpieczających
- stosowania izolacji po wykonaniu kary pozbawienia wolności
- umieszczania w domach pomocy społecznej
- zadośćuczynienia za pomyłkowe osadzenie w zakładzie karnym
- niesłusznego umieszczania cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach
- przedłużania pobytu w schroniskach dla nieletnich

Prawa do sądu i skutecznego środka odwoławczego

- granic niezależności sądów i niezawisłości sędziów
- granic krytyki sędziego przez przedstawicieli władzy wykonawczej
- prawa do odwołania się od decyzji o niepowołaniu na stanowisko sędziowskie
- braku udogodnień dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w procedurach sądowych
- utaskawienia przed wydaniem prawomocnego wyroku
- prawa do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie
- prawa do obrony w sprawach cudzoziemców uznanych za zagrożenie a pozbawionych informacji o przedmiocie postępowania

Prawa do życia rodzinnego i prywatnego

- ochrony dobrego imienia i pamięci po zmarłym członku rodziny
- prawa do pożegnania z osobą umierającą przebywającą w jednostce penitencjarnej
- prawa do ochrony wizerunku po wydaniu wyroku uniewinniającego
- ochrony praw ofiar przestępstw
- ochrony ofiar przemocy domowej
- prawa do rejestracji związku jednołciowego zawartego za granicą
- odmowy udzielenia zezwolenia na zamieszkanie w Polsce ze względu na zagrożenie dla bezpieczeństwa
- oznaczenia przyczyn niepełnosprawności na orzeczeniu o niepełnosprawności
- ochrony danych osobowych adoptowanych dzieci
- zadośćuczynienia dla osoby omyłkowo uznanej za zmarłą
- dostępu do legalnych zabiegów przerywania ciąży

Swobody wypowiedzi

- tłumienia krytyki w sprawach mających istotne znaczenie publiczne
- swobody wypowiedzi w mediach społecznościowych
- blokowania treści w sieci, obowiązek rejestracji stron internetowych jako dzienników lub czasopism
- odpowiedzialności pośredników internetowych za treści dodawane przez użytkowników
- odpowiedzialności korporacji internetowych za działania ingerujące w prawa człowieka, prawo do bycia zapomnianym
- inwigilacji dziennikarzy i ochrony dziennikarskich źródeł informacji
- upolitycznienia polityki kadrowej i nierzetelnego przekazu mediów publicznych
- ochrony dziennikarzy przed przemocą i swobody relacjonowania prac parlamentu, demonstracji, protestów społecznych oraz innych wydarzeń mających istotne publiczne znaczenie
- wolności mediów na poziomie lokalnym (negatywne skutki wydawania prasy przez samorządy, ochrona mediów lokalnych przed naciskami ze strony władz samorządowych)
- ochrony sygnalistów i wolności słowa w miejscu pracy
- granic prawa do prywatności i ochrony wizerunku funkcjonariuszy publicznych
- wolności słowa członków organizacji społeczeństwa obywatelskiego i zawodów prawniczych

Wolności zgromadzeń

- prawa do zorganizowania pokojowego zgromadzenia
- prawa do odwołania od zakazu przeprowadzenia demonstracji

Dyskryminacji

- **Dyskryminacji z powodu niepełnosprawności:**
 - orzekanie o ubezwłasnowolnieniu wbrew krajowym i międzynarodowym standardom nakazującym szanowanie godności i autonomii osób z niepełnosprawnościami;
 - dostępność usług medycznych dla osób z niepełnosprawnościami poruszającymi się z psami asystującymi;
 - brak możliwości wypłaty świadczenia pielęgnacyjnego lub jego części opiekunom osób z niepełnosprawnościami, którzy mają ustalone prawo do emerytury, mimo że emerytura jest znacząco niższa od świadczenia pielęgnacyjnego;
 - nieprawidłowości podczas postępowania administracyjnego w sprawie orzekania o stopniu niepełnosprawności;
 - brak zapewnienia racjonalnych dostosowań w miejscu pracy dla osób z niepełnosprawnościami;
- **Dyskryminacji z powodu działalności związkowej**
- **Dyskryminacji z powodu pochodzenia narodowego i etnicznego, wyznania:**
 - pobicie w tramwaju profesora, który mówił w jęz. niemieckim;
 - odmowa wpuszczenia do autobusu czarnoskórego pasażera;
 - pobicia i ataki o podłożu rasistowskim;
- **Dyskryminacji ze względu na płeć:**
 - zwolnienie grupy pracownic będących w ciąży lub okresie macierzyństwa;
- **Dyskryminacji ze względu na orientację seksualną:**
 - odmowa wydruku banneru dla organizacji LGBT;
 - ataki na siedziby organizacji LGBT;
 - nierówne traktowanie osób żyjących w związkach partnerskich wynikające z braku ustawowego uregulowania instytucjonalizacji związków nieheteroseksualnych;
- **Sytuacji bezpaństwowców**
 - trudności w uregulowaniu ich statusu prawnego na terytorium RP.

Zestawienie najważniejszych spraw

Artykuł 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

*Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanicznemu
lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.*

Uchylenie przez WSA w Warszawie decyzji o odmowie udzielenia ochrony międzynarodowej ofierze tortur

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie rozstrzygnął sprawę obywatela Federacji Rosyjskiej narodowości czecheńskiej, który ubiega się w Polsce o udzielenie mu ochrony międzynarodowej. Choć zgodnie z orzeczeniem psychologa mężczyzna cierpi na zaburzenia psychiczne, które mogą być wynikiem tortur, polskie władze nie zbadały odpowiednio tej kwestii i odmówiły mu udzielenia ochrony międzynarodowej.

W trakcie postępowania cudzoziemiec wskazał, że jest członkiem rodziny osób, które złożyły skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na naruszenia praw człowieka ze strony władz czecheńskich. Ponadto uzasadnił, że był prześladowany ze względu na podejrzenia o pomoc bojownikom czecheńskim i z tych powodów poddany był torturom.

WSA w Warszawie stwierdził, że Rada do Spraw Uchodźców nie odniosła się do argumentów przedstawionych przez cudzoziemca, a jedynie uznała jego wyjaśnienia za niewiarygodne, co stanowiło naruszenie przepisów postępowania administracyjnego.

Wyrok WSA w Warszawie z dnia 8 grudnia 2017 r., sygn. akt IV SA/Wa 2116/17.

Artykuł 5 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności (...).

Zwolnienie z domu pomocy społecznej

Szczególnym sukcesem HFPC w 2017 r. było zwolnienie z domu pomocy społecznej jednego z naszych klientów. W 2001 r. został on całkowicie ubezwłasnowolniony, a w następnym roku – umieszczony na wniosek swojego opiekuna prawnego w DPS. Z uwagi na wadliwość ustawy o ochronie zdrowia psychicznego mężczyzna nie miał żadnych prawnych możliwości domagania się przed sądem umożliwienia mu wyjścia na wolność. W 2012 r. ETPC w postępowaniu, przed którym mężczyzna był reprezentowany przez prawnika HFPC, stwierdził, że doszło do naruszenia jego prawa do ochrony wolności osobistej (art. 5 EKPC). Niestety, ostatecznie mężczyzna opuścił zakład w czerwcu 2017 r. Doszło do tego po interwencji HFPC, która poinformowała kierownictwo DPS, że wobec zmiany ubezwłasnowolnienia mężczyzny z całkowitego na częściowe, dotychczasowe podstawy jego pobytu w zakładzie straciły aktualność. W 2017 r. HFPC odnotowała sukcesy także w dwóch innych sprawach dotyczących DPS. Pierwsza z nich dotyczyła pobytu osoby ubezwłasnowolnionej w DPS i zakończyła się postanowieniem ETPC zatwierdzającym jednostronną deklarację rządu stwierdzającą, że doszło do naruszenia art. 5 EKPC. W drugiej udało się nie dopuścić do umieszczenia w DPS młodego mężczyzny z zespołem Aspergera. Zaangażowanie HFPC w sprawy dotyczące DPS zbiegło się w czasie z istotną nowelizacją ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, która w końcu wykonała wyroki ETPC i TK odnoszące się do omawianego problemu. Warto podkreślić, że w toku procesu legislacyjnego opinię prawną na temat projektu nowelizacji złożyła HFPC, której wiele uwag zostało uwzględnionych.

Wyrok Sądu Najwyższego w sprawie o zadośćuczynienie za niestusne umieszczenie w strzeżonym ośrodku

Sprawa dotyczy rodziny cudzoziemców (matka z dwójką dzieci), którzy padli ofiarą przemocy w kraju pochodzenia. W trakcie pobytu w strzeżonym ośrodku złożyli oni wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. Pomimo iż w trakcie postępowania podnieśli okoliczność doznanej przemocy, to, wbrew przepisom prawa, nie zostali oni odpowiednio zbadani i zwolnieni ze strzeżonego ośrodka.

W związku z tym, po zwolnieniu cudzoziemców ze strzeżonego ośrodka, prawnicy HFPC złożyli wniosek o zadośćuczynienie za niestusne pozbawienie wolności. W trakcie tego postępowania Sąd Okręgowy w Warszawie jak i Sąd Apelacyjny w Warszawie

zasądziły zbyt niskie kwoty zadośćuczynienia nie biorąc pod uwagę wszystkich okoliczności sprawy (m.in. faktu, że jedno z dzieci zostało uderzone przez innego cudzoziemca). W związku z tym złożona została kasacja do Sądu Najwyższego. Sąd Najwyższy uchylił wcześniejszy wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu wyroku SN stwierdził m.in., że przy ustalaniu wpływu niestusznego pozbawienia wolności na stan psychiczny cudzoziemca obowiązkiem sądu jest powołanie biegłych, zaś sąd nie jest uprawniony do samodzielnego ustalania tej okoliczności.

Zdaniem HFPC to stwierdzenie powinno znaleźć zastosowanie także do postępowań o umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku. Sąd powinien zawsze powołać biegłego w celu ustalenia stanu cudzoziemca, gdy zachodzi prawdopodobieństwo, że padł on ofiarą przemocy lub jest osobą niepełnosprawną (np. istnieją wskazujące na to opinie psychologiczne sporządzone poza postępowaniem karnym lub też sam wygląd zewnętrzny cudzoziemca wskazuje na problemy zdrowotne). W takiej sytuacji nie można umieścić cudzoziemca w strzeżonym ośrodku. Tymczasem sądy często decydują o pobycie cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach, opierając się jedynie o dokumenty Straży Granicznej, wedle których nie ma przeciwwskazań zdrowotnych do pozbawienia wolności, pomimo iż z opinii sporządzonych przez psychologów z organizacji pozarządowych wynikają wnioski przeciwne.

W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy stwierdził również, opierając się o orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, że cudzoziemcy umieszczeni w strzeżonym ośrodku znajdują się pod pełną kontrolą państwa polskiego i dlatego jest ono odpowiedzialne za ich bezpieczeństwo i stan zdrowia. A zatem państwo odpowiada za przemoc, jakiej doznało dziecko umieszczone w strzeżonym ośrodku ze strony innego cudzoziemca.

Wyrok SN z dnia 2 marca 2017 r., II KK 358/16.

Zadośćuczynienie za pozbawienie wolności w wyniku pomyłki sądu

W październiku 2017 roku zapadł bardzo ważny wyrok w sprawie niestusznego pozbawienia wolności. Pan Tomasz trafił na 81 dni do zakładu karnego tylko dlatego, że inna osoba o tym samym imieniu i nazwisku popełniła przestępstwo w okresie warunkowego zawieszenia kary pana Tomasza. Mężczyzna wygrał w I instancji proces o ochronę dóbr osobistych ze Skarbem Państwa i może otrzymać 120 tys. zł zadośćuczynienia. Cała historia ma swój początek w 2012 roku, kiedy to sąd rejonowy w pewnej miejscowości skazał pana Tomasza na rok i 2 miesiące pozbawienia wolności z warunkowym

zawieszeniem na 4 lata. Następnie w czerwcu 2014 r. inny sąd rejonowy skazał osobę o tym samym imieniu i nazwisku na rok pozbawienia wolności, a wykonanie kary zawieszono na 3 lata. Po pewnym czasie trzeci sąd rejonowy uzyskał informację z Krajowego Rejestru Karnego, że doszło do skazania mężczyzny nazywającego się tak samo jak pan Tomasz. Sąd uznał, że wyrok dotyczy tej samej osoby, a jako że zapadł w trakcie okresu zawieszenia kary zarządził wykonanie wyroku. W efekcie pan Tomasz przebywał w zakładzie karnym bezprawnie od 2 stycznia do 23 marca 2015 r. Do zwolnienia pana Tomasza z placówki doszło dopiero po otrzymaniu pisma wyjaśniającego z trzeciego sądu, który wskazał, że wykonanie kary nastąpiło na skutek ewidentnego przeoczenia. W obu tych sprawach zgadzały się wyłącznie imiona i nazwiska skazanych, natomiast reszta danych się różniła. W związku z powyższym pan Tomasz zdecydował się wnieść pozew o ochronę dóbr osobistych. Pomimo tego, że wyrok jest nieprawomocny, sąd I instancji wskazał, że wysokość odszkodowania nie jest rażąco wygórowana, szczególnie ze względu na fakt, że trudno wycenić w tym przypadku wysokość powstałej szkody i doznanej krzywdy. Sąd okręgowy podkreślił ponadto, że na jego decyzję wpłynęła też postawa przedstawicieli Skarbu Państwa, którzy byli przekonani, że nie doszło do żadnych naruszeń i nie chcieli rozwiązać sporu ani w postępowaniu pojednawczym, ani mediacyjnym wyznaczonym przez sąd.

Wyrok SO w Gliwicach z dnia 19 października 2017 r., sygn. akt II C 247/16. Wyrok jest nieprawomocny.

Artykuł 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej (...)

Dopuszczalność ułaskawienia przed prawomocnym wyrokiem

Jednym z najbardziej precedensowych rozstrzygnięć zapadłych w tym roku, a może i w ogóle w ostatnich latach, była bez wątpienia uchwała Sądu Najwyższego w sprawie dopuszczalności i skutków prawnych ułaskawienia przez Prezydenta osoby nieprawomocnie skazanej. SN orzekł w niej, że ze swojej prerogatywy do stosowania prawa łaski Prezydent może korzystać wyłącznie w odniesieniu do osób prawomocnie skazanych. Odmienna wykładnia prowadziłaby do nieakceptowalnej ingerencji w niezależność sądownictwa, gdyż głowa państwa zyskałaby kompetencję do sprawowania

wymiaru sprawiedliwości (uchylenie nieprawomocnych wyroków), co jest wyłączną domeną sądów. Ułaskawianie osób skazanych nieprawomocnie kolidowałoby też z zasadą domniemania niewinności. Warto podkreślić, że podobny pogląd zaprezentowała HFPC w swoich opiniach prawnych z listopada 2015 r. i maja 2017 r.

Uchwała siedmiu sędziów SN z dnia 31 maja 2017 r., sygn. akt I KZP 4/17.

Racjonalne udogodnienia procesowe dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

Istotna była także sprawa M.P. przeciwko Polsce dotycząca racjonalnych udogodnień procesowych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w postępowaniu karnym. Skargę do ETPC złożyła matka niepełnosprawnego mężczyzny, który twierdził, że został zgwałcony przez swojego terapeutę. Postępowanie karne zakończyło się uniewinnieniem oskarżonego, ale skarżąca podnosiła, że było to spowodowane m.in. tym, że jej syn nie został przesłuchany w odpowiedni, uwzględniający fakt jego niepełnosprawności, sposób. Niestety, w sprawie tej ETPC nie wydał wyroku, a jedynie postanowienie zatwierdzające jednostronną deklarację złożoną przez polski rząd. Niemniej, oficjalne przyznanie przez rząd, że niedostosowanie sposobu prowadzenia postępowania karnego do szczególnych potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością stanowiło naruszenie art. 3 EKPC, może mieć bardzo istotne znaczenie i przyczynić się do zmian prawnych i faktycznych.

HFPC złożyła opinię w postępowaniu przed ETPCz.

Decyzja ETPCz w sprawie *M.P. przeciwko Polsce*, skarga nr 20416/13.

Artykuł 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji (...)

Zadośćuczynienie dla nastoletniej ofiary gwałtu

Uczennica gimnazjum została zgwałcona przez trzech uczniów tej samej szkoły. Sąd okręgowy rozpoznał sprawę i zasądził na jej rzecz 250 tys. zł od sprawców tytułem zadośćuczynienia.

Do zdarzenia doszło w 2008 r., gdy powódka nie miała jeszcze ukończonych nawet 15 lat. Sprawcy byli zbyt młodzi, by odpowiadać karnie, zaś sąd opiekuńczy wprowadził orzeczenie o umieszczeniu uczniów w zakładzie poprawczym, ale jednocześnie zawiesił ten środek na okres próby. W 2012 r. pokrzywdzona i jej matka wniosły skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Postępowanie w tej sprawie zakończyło się jednostronną deklaracją rządu, który przyznał, że doszło do naruszenia art. 3, 8 i 13 EKPC.

W 2015 r. kobieta wniosła przeciwko sprawcom zgwałcenia pozew, domagając się 350 tys. zł. tytułem zadośćuczynienia. W 2017 r. sąd okręgowy wydał wyrok, w którym zasądził od sprawców na jej rzecz 250 tys. zł. z odsetkami. W ustnych motywach rozstrzygnięcia sąd podkreślił, że wziął pod uwagę drastyczne okoliczności zdarzenia oraz fakt, że sprawcy nigdy nie wyrazili skruchy i nie przeprosili pokrzywdzonej. Wręcz przeciwnie: w toku postępowania próbowali podważyć jej wiarygodność i sugerowali, że nie doszło do zgwałcenia, lecz stosunku seksualnego za jej zgodą.

Wyrok sądu okręgowego nie jest prawomocny. Pełnomocnikami *pro bono* powódki byli adw. Adam Kempa, adw. Małgorzata Surdek, adw. Adam Jodkowski, adw. Marcin Zbytowski z kancelarii CMS Cameron McKenna.

Państwo ma obowiązek respektować związki jedнопłciowe zawarte za granicą – wyrok ETPC

Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie odmowy rejestracji we Włoszech związków partnerskich zawartych za granicą. Trybunał uznał, że przepisy, które uniemożliwiają legalizację takich związków, naruszają prawo do poszanowania życia prywatnego. ETPC w orzeczeniu powołał się na opinię przyjaciela sądu, którą w tej sprawie złożyła HFPC.

Skarga została wniesiona przez 11 obywateli Włoch oraz obywatela Kanady. Osoby te zawarły związki małżeńskie w państwach uznających małżeństwa tej samej płci. Po powrocie do Włoch władze odmówiły jednak rejestracji tych związków z uzasadnieniem, że byłoby to sprzeczne z porządkiem publicznym. Skarżący podkreślili, że takie decyzje stanowią przejaw dyskryminacji ze względu na orientację seksualną.

Trybunał podkreślił, że państwa członkowskie mają swobodę wyboru, czy dopuszczają zawieranie małżeństw przez osoby tej samej płci, jednak muszą zagwarantować takim parom prawne uznanie i ochronę. Trybunał zwrócił uwagę, że w większości państw Rady Europy (27 spośród 47 państw) formą takiego uznania jest instytucja związków partnerskich o statusie porównywalnym z małżeństwem, która co do zasady jest wystarczająca do realizacji standardów EKPC. Tymczasem do 2016 r., kiedy to zaczęły obowiązywać

przepisy dotyczące jedno płciowych związków partnerskich, prawo włoskie nie zapewniło parom osób tej samej płci jakiegokolwiek ochrony prawnej. ETPC uznał, że taka sytuacja nie była uzasadniona żadnymi racjonalnymi argumentami, co doprowadziło do naruszenia art. 8 Konwencji (prawo do ochrony prywatności i życia rodzinnego).

Wyrok ETPCz w sprawie *Orlandi i inni przeciwko Włochom*, skargi nr 26431/12, 26742/12; 44057/12, 60088/12.

Prawo do pożegnania z osobą umierającą – dobrem osobistym

Rodzina zmarłego więźnia wytoczyła proces zakładowi karnemu, ponieważ uniemożliwił im pożegnanie z umierającym krewnym. W toku postępowania powodowie domagali się od zakładu karnego przeprosin oraz zadośćuczynienia. Już w 2016 roku sąd I instancji wskazał, że prawo do pożegnania z umierającym więźniem jest dobrem osobistym w rozumieniu Kodeksu cywilnego, podlegającym ochronie prawnej. Taka wykładnia, zdaniem sądu, ma uzasadnienie między innymi w przepisach Konstytucji. Sąd uznał, że na administracji więziennej ciąży obowiązek powiadomienia rodziny o pogarszającym się stanie zdrowia więźnia w sytuacji, gdy osadzony nie jest sam w stanie tego dokonać lub gdy jego zawiadomienie nie może dotrzeć w odpowiednim czasie. W konsekwencji sąd nakazał zakładowi karnemu wystosować oficjalne przeprosiny, a także zasądził od Skarbu Państwa zadośćuczynienia dla członków rodziny zmarłego. Od wydanego wyroku zarówno powodowie, jak i Prokuratura Generalna Skarbu Państwa, złożyły apelacje. We wrześniu 2017 roku sąd II instancji ogłosił wyrok, w którym podkreślił, że istnieje dobro osobiste, jakim jest prawo do pożegnania z umierającym więźniem. Sąd wskazał, że obowiązek powiadomienia rodziny o krytycznym stanie zdrowia więźnia jest obowiązkiem prawnym zakładu karnego. Dotyczył on jednak jedynie żony – jako najbliższego członka rodziny zmarłego – oraz spoczywał na państwie, które działało w tym przypadku jako podmiot leczniczy. Sąd podkreślił, że doszło do bezpośredniego naruszenia dóbr osobistych żony zmarłego, a w stosunku do pozostałych krewnych nastąpiło pośrednie naruszenie dóbr osobistych. Ponadto sąd wskazał, że zostały naruszone przepisy Konstytucji oraz art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Ważną rzeczą, którą podkreślił sąd II instancji, jest to, że przepisy Konstytucji należy stosować bezpośrednio, szczególnie w sytuacji, gdy sprawa dotyczy praw obywatelskich.

HFPC złożyła w postępowaniu opinię przyjaciela sądu.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 5 września 2017 r., sygn. akt I ACa 863/17.

Brak przesłanek do ubezwłasnowolnienia

Odnieśliśmy sukces w sprawie dotyczącej ubezwłasnowolnienia mężczyzny z zespołem Downa. Po tym jak HFPC wstąpiła do postępowania i przedstawiła opinię prawną dotyczącą międzynarodowych i konstytucyjnych standardów traktowania osób z niepełnosprawnością nieaktualną, prokurator cofnął wniosek o ubezwłasnowolnienie. W efekcie sąd umorzył postępowanie

Prokurator Okręgowy w Toruniu skierował wniosek o ubezwłasnowolnienie całkowite klienta HFPC po tym, jak zwrócił się w tej sprawie sąd zajmujący się sprawą spadku po jego ojcu. Sąd nabrał wątpliwości, czy mężczyzna może samodzielnie uczestniczyć w postępowaniu spadkowym i czy rozumie znaczenie tego postępowania.

Podczas rozprawy przed Sądem Okręgowym w Toruniu świadkowie wskazywali, że mężczyzna w wielu czynnościach życia codziennego jest samodzielny. Pracuje, samodzielnie dojeżdża do pracy. Wsparcia w funkcjonowaniu udziela mu rodzina oraz pracownicy i trenerzy Fundacji na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Arkadia z Torunia. Świadkowie podkreślali, że choć nie umie on czytać i pisać, to dzięki odpowiedniemu wsparciu podczas komunikacji jest on w stanie zrozumieć znaczenie podejmowanych decyzji i wyrazić swoją wolę.

Fundacja wstąpiła do postępowania i w swoim stanowisku wskazała na konieczność stosowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie norm wynikających z Konstytucji RP, Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Artykuł 10 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe.

Wygrana aktywistów trzymających podczas demonstracji transparent „Polka Nie-podległa” zwracający uwagę na potrzebę walki o prawa kobiet

Sprawa dotyczyła trójki działaczy Partii Zielonych, którzy mieli znieważać Znak Polski Walczącej poprzez eksponowanie na demonstracji transparentu, na którym na końcu kotwicy namalowane zostały symbole ptci. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia

uniewinnił obwinionych, uznając, że nie każda modyfikacja chronionego symbolu stanowi jego znieważanie, ale tylko taka, która ma na celu jego ośmieszenie czy poniżenie. Zdaniem Sądu łączenie Kotwicy z innymi symbolami niebudzącymi powszechnie negatywnych skojarzeń nie można interpretować jako czynu zabronionego. Odwołując się do chronionych przez Konstytucję RP i Europejską Konwencję Praw Człowieka swobody wypowiedzi i wolności zgromadzeń, sąd zwrócił uwagę, że obwinieni mieli prawo, aby w czasie zgromadzenia publicznego manifestować swoje poglądy także poprzez używanie chronionego Znak Polski Walczącej. Sąd podkreślił również, że Znak Polski Walczącej jest symbolem wspólnym dla całego narodu i dlatego poglądy polityczne i światopogląd nie są kryterium dla oceny, kto ma większe prawa do tego symbolu. Rozstrzygnięcie sądu potwierdziło, że chronione symbole narodowe mogą być wykorzystywane, w tym także w przerobionej formie, do wyrażania różnych poglądów, o ile sposób ich użycia nie stanowi wyrazu pogardy wobec nich. Wyrok jest nieprawomocny.

Na prośbę HFPC obwinionych reprezentował *pro bono* adw. Artur Pietryka. Fundacja złożyła ponadto w sprawie opinię przyjaciela sądu.

Wyrok SR dla Warszawy-Śródmieścia z dnia 5 października 2017 r., sygn. akt sprawy: XI W 1413/17.

Przywrócenie do pracy trzech dziennikarzy Programu II i III Polskiego Radia

Jedną z konsekwencji reformy mediów publicznych przeprowadzonej w 2016 r., było odejście z pracy dużej liczby dziennikarzy, często w wyniku zwolnień. Należeli do nich także trzej dziennikarze Programu Drugiego i Trzeciego Polskiego Radia, którzy zostali dyscyplinarnie zwolnieni za to, że wstawili się za swoimi dwiema redakcyjnymi koleżankami, które – ich zdaniem – zostały niesłusznie odsunięte od anteny. Bronili ich jako dziennikarze mediów publicznych, ale przede wszystkim jako członkowie związku zawodowego. Trzej dziennikarze odwołali się od zwolnienia do sądu pracy. Ostatecznie na rozprawie strony zawarły ugody, w której radio zgodziło się na większość żądań, które dziennikarze przedstawili w pozwie do sądu pracy. W szczególności dziennikarze wrócą do pracy w radiu, otrzymają też świadczenie pieniężne obejmujące między innymi okres pozostawania bez pracy. Radio musi też zapłacić łącznie kwotę 7 500 zł na rzecz Stowarzyszenia Wolnego Słowa. Ugodę tę można traktować w pewnym sensie jako przyznanie się przez władze Polskiego Radia do tego, że decyzja o zwolnieniu dziennikarzy była bezpodstawna i niewłaściwa – i tym samym może stanowić przestrożkę dla władz mediów publicznych przed stosowaniem podobnych praktyk w przyszłości i jednocześnie dawać nadzieję innym dziennikarzom mediów publicznych na to, że mogą skutecznie walczyć o swoje prawa.

Na prośbę HFPC jednego z dziennikarzy reprezentowała adw. Agnieszka Lisiecka z Kancelarii Wardyński i Wspólnicy. Fundacja przystąpiła ponadto do postępowania w sprawie jako organizacja pozarządowa.

Wolność słowa w Internecie: „blog strażniczy” nie podlega obowiązkowi rejestracji

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim prawomocnie uniewinnił administratora bloga „Jawny Przedbórz” od zarzutu wydawania czasopisma bez rejestracji, uznając że strona ta nie jest dziennikiem ani czasopismem i dlatego nie podlega obowiązkowi rejestracji przewidzianemu w Prawie prasowym. Fundacja Helsińska złożyła w tej sprawie opinię przyjaciela sądu. W stanowisku HFPC podkreśliła, że obowiązek rejestracji dzienników i czasopism stanowi ograniczenie swobody wypowiedzi, które nie powinno być interpretowane rozszerzająco. W szczególności twórcy różnych amatorskich form ekspresji w Internecie nie powinni być zaskakiwani tym, że nieświadomie tworzą rodzaj prasy podlegający rejestracji. W ocenie Fundacji, o statusie danej publikacji – w tym strony internetowej – powinien rozstrzygać jej zobiektywizowany cel, a zatem w każdym przypadku należy brać pod uwagę całokształt okoliczności i cech publikacji, ocenianych całościowo pod kątem przesłanek wskazanych w Prawie prasowym. Zdaniem Fundacji, w praktyce często zdarza się, że obwinionymi w sprawach o niedopełnienie obowiązku rejestracji strony internetowej jako dziennika lub czasopisma są blogerzy wypełniający w swojej społeczności kontrolną funkcję „publicznego stróża”, a podmiotami inicjującymi postępowania – osoby związane z lokalną władzą, którym zależy na tym, aby znaleźć pretekst pozwalający zaszkodzić autorom niewygodnych publikacji internetowych. Wyrok jest prawomocny.

Wyrok SO w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 24 stycznia 2017 r., sygn. akt IV KA 759/16.

Artykuł 11 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzenia się oraz do swobodnego stowarzyszania się, włącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów.

Prawo do pokojowych zgromadzeń

Helsińska Fundacja Praw Człowieka wstąpiła do postępowania w sprawie zakazu organizacji zgromadzenia przez stowarzyszenie „Tama”, które miało się odbyć w dniu 10 maja 2017 r. Wojewoda zakazał jego organizacji argumentując, że w tym samym miejscu i czasie odbędzie się zgromadzenie cykliczne związane z oddaniem hołdu

ofiarom katastrofy w Smoleńsku. Powołał się przy tym na nowelizację Prawa o zgromadzeniach, która zakazała organizacji kontrmanifestacji w miejscu i czasie, w których odbywają się zgromadzenia cykliczne. Od zarządzenia wojewody odwołał się organizator zakazanego zgromadzenia, wskazujący, że organ błędnie zinterpretował przepisy. Na rozprawie przed Sądem Okręgowym w Warszawie wsparła go HFPC, która wstąpiła do postępowania w charakterze strony. Fundacja argumentowała, że zarządzenie Wojewody było bezprawne, gdyż przepisy o zakazie zgromadzeń nie dotyczą zgromadzeń organizowanych w trybie uproszczonym. Zgromadzenia takie nigdy nie mogą być zakazane, a jedynie następczo rozwiązane, jeśli decyzję taką uzasadnia ich przebieg (np. ze względu na to, że zagrażają życiu lub zdrowiu ludzi albo mieniu w znacznych rozmiarach). Ponadto Fundacja wskazała na wątpliwości wokół konstytucyjności nowelizacji Prawa o zgromadzeniach, a także podkreśliła konieczność interpretowania przepisu ustawy w zgodzie ze standardami wynikającymi z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Postanowieniem z dnia 10 maja 2017 r. Sąd Okręgowy podzielił argumenty Fundacji i organizatora i uchylił zakaz, dzięki czemu zgromadzenie mogło się odbyć. Niestety, choć postanowienie Sądu Okręgowego uprawomocniło się, w kolejnym miesiącu sytuacja powtórzyła się. I tym razem, dzięki staraniom organizatora i HFPC, zarządzenie Wojewody zostało uchylone przez Sąd Okręgowy, którego postanowienie zostało utrzymane w mocy orzeczeniem Sądu Apelacyjnego z 2 czerwca 2017 r. Sąd ten podkreślił, że wolność zgromadzeń ma umocowanie konstytucyjne, nie można więc domniemywać kompetencji organów państwa do zakazywania manifestacji, jeśli przepisy prawa wprost im na to nie zezwalają.

Postanowienie SA w Warszawie z dnia 2 czerwca 2017 r., sygn. akt I ACz 889/17.

Artykuł 14 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

Nadanie obywatelstwa bezpieczeństwa dziewczynce

Sukcesem zakończyły się starania o nadanie obywatelstwa bezpieczeństwa Viktorii pochodzącej z Ukrainy. Prezydent RP nadał obywatelstwo polskie 26-letniej Viktorii, która przez kilka lat była osobą bezpaństwową. Viktorii przyjechała do Polski kilkanaście lat temu i utraciła obywatelstwo Ukrainy w procesie starania się o obywatelstwo polskie,

którego wtedy ostatecznie nie otrzymała. Wskutek złych regulacji prawnych i biurokracji Viktoriia stała się osobą bezpaństwową.

Viktoriia wraz z matką zaczęła starać się o zrzeczenie obywatelstwa ukraińskiego, co jednak okazało się trudne i długotrwałe. Zanim mogły złożyć właściwy wniosek o zrzeczenie się obywatelstwa, Ambasada Ukrainy w Warszawie wielokrotnie wymagała dopełnienia różnych formalności, przedstawiania nowych dokumentów i zaświadczeń, co zmuszało kobiety do wielokrotnych wyjazdów na Ukrainę. Kiedy pod koniec 2013 r. Viktoriia wyjechała na Ukrainę dopełnić kolejnych formalności, został jej odebrany dowód osobisty.

W grudniu 2013 r. ambasada Ukrainy w końcu przyjęła wniosek o zrzeczenie się obywatelstwa. Viktoriia wielokrotnie próbowała dowiadywać się o stan załatwienia sprawy, ale cały czas otrzymywała informacje, że wniosek nie został rozpatrzony. Viktoriia wiedziała, że upływa jej dwuletni termin na dostarczenie dowodu zrzeczenia się obywatelstwa ukraińskiego, dlatego zwróciła się równocześnie od Kancelarii Prezydenta RP o nadanie jej obywatelstwa niezależnie od przedstawienia dowodu zrzeczenia się obywatelstwa ukraińskiego. Kancelaria odmówiła.

W 2015 r. władze polskie odmówiły Viktorii przyznania prawa pobytu czasowego, wobec czego musiała ona wyjechać na Ukrainę, aby otrzymać wizę wjazdową do Polski. Przed podróżą Viktoriia jeszcze raz poszła do ambasady Ukrainy, gdzie dowiedziała się, że utraciła obywatelstwo Ukrainy we wrześniu 2014 r., choć w tym czasie była zapewniana, że decyzja w jej sprawie nie zapadła. Przy wręczaniu jej decyzji o zrzeczeniu się obywatelstwa odebrano jej ukraiński paszport. Jeszcze raz zwróciła się do Prezydenta RP o nadanie jej obywatelstwa wobec trudnej sytuacji, w jakiej się znalazła. Kancelaria Prezydenta ponownie odmówiła.

W pierwszej kolejności należało podjąć starania o wydanie dla Viktorii dokumentu tożsamości dla cudzoziemca. To pozwoliło rozpocząć procedurę uzyskiwania prawa czasowego pobytu w Polsce. Dopiero wówczas władze polskie zgodziły się przyjąć wniosek o nadanie obywatelstwa polskiego przez Prezydenta RP.

Sprawa Viktorii pokazuje, że sytuacja osób bezpaństwowych w Polsce powinna być jak najszybciej kompleksowo uregulowana. Polska powinna w szczególności ratyfikować dwie konwencje ONZ dotyczące statusu bezpaństwowców. Jesteśmy jednym z czterech krajów UE, które nie ratyfikowały żadnej z nich, choć szacuje się, że w Polsce może być ok. 10 tys. osób nieposiadających żadnego obywatelstwa.

Na prośbę Fundacji Viktorii reprezentowała *pro bono* adw. Marta Kuchno.

Wiek nie może być przesłanką ograniczenia wysokości zadośćuczynienia

Złożyliśmy do Sądu Okręgowego w Katowicach opinię przyjaciela sądu w sprawie przyznania ze względu na wiek niższego zadośćuczynienia osobie starszej, która miała wypadek. W efekcie Sąd podwyższył kwotę zadośćuczynienia i podkreślił, że wiek nie może być jedyną przesłanką decydowania o wysokości zadośćuczynienia.

W 2012 r. klient HFPC został na chodniku potrącony przez samochód, przeszedł skomplikowane leczenie, lecz nigdy nie odzyskał wcześniejszej sprawności i stał się osobą zależną od innych. Poszkodowany uznał kwotę wypłaconą przez ubezpieczyciela za niewystarczającą i domagał się przed sądem zapłaty 50 tys. zł zadośćuczynienia. Jednak Sąd Rejonowy w Sosnowcu w 2016 r. zasądził na rzecz mężczyzny tylko 10 tys. zł zadośćuczynienia. W swoim wyroku sąd przyznał, że na skutek wypadku mężczyzna musiał zmienić codzienne życie i ograniczyć swoją aktywność. Jednak sąd stwierdził, że inaczej powinny być oceniane „skutki zdarzenia dla sfery psychicznej poszkodowanego oraz utraty perspektywy życiowej. Dla starszego człowieka są one obiektywnie mimo wszystko mniej długotrwałe i dotkliwe niż dla osoby młodej. W tym ostatnim przypadku rzutowałoby na obniżenie bądź całkowitą utratę szans rozwoju życiowego: edukacyjnych i zawodowych bądź zmniejszaty szanse na założenie rodziny. Tego następstwa nie będą udziałem powoda, który te etapy życia ma już za sobą.”

W toku postępowania apelacyjnego HFPC przedstawiła opinię przyjaciela sądu. W opinii HFPC zwróciła uwagę, że kierowanie się wiekiem poszkodowanego przy obniżaniu wysokości zadośćuczynienia może mieć charakter nieuzasadnionej dyskryminacji osób starszych ze względu na wiek.

Wyrok SO w Katowicach z dnia 10 maja 2017 r., sygn. akt III Ca 526/16.

Przywrócenie do pracy związkowca

Sąd Okręgowy w Poznaniu przywrócił do pracy nauczyciela historii, który był także katechetą, a jednocześnie należał do związku zawodowego. Sąd przyznał także nauczycielowi wynagrodzenie za cały okres pozostawania bez pracy.

Klient HFPC pracował jako nauczyciel katechezy w jednej z poznańskich szkół. Od kilku lat do jego obowiązków należało również m.in. prowadzenie zajęć z historii. W 2014 r., czyli w ostatnim roku pracy, prawie wyłącznie nauczał historii. Jednocześnie był objęty szczególną ochroną związkową, która nie pozwalała na jego zwolnienie bez zgody związku zawodowego. Na wniosek dyrektora szkoły biskup cofnął nauczycielowi misję

kanoniczną do nauczania religii w tej szkole. Zdaniem szkoły w świetle przepisów Karty Nauczyciela cofnięcie skierowania do nauczania religii obligowało do rozwiązania z takim nauczycielem stosunku pracy, bez względu na przysługującą pracownikowi ochronę związkową.

Sąd uznał, że zwolnienie nauczyciela było bezprawne. Sąd ocenił, że dyrekcja szkoły instrumentalnie wykorzystwała szczególny i uproszczony tryb zwalniania katechetów, by ominąć ochronę związkową i rozwiązać stosunek pracy z nauczycielem. Zdaniem Sądu takie zachowanie pracodawcy było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i stanowiło nadużycie prawa.

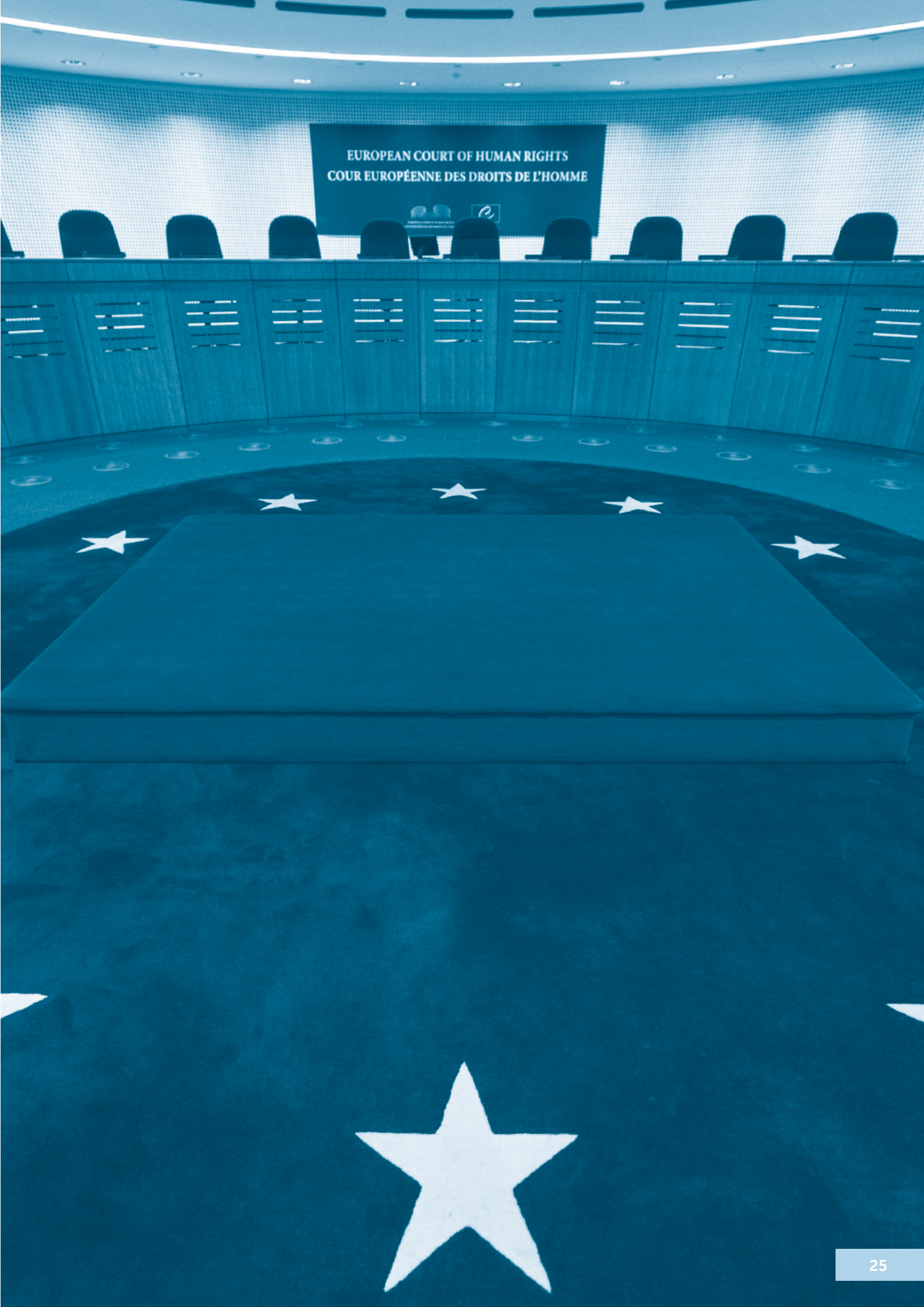
Sąd Okręgowy potwierdził, że klientowi Fundacji przysługiwała szczególna ochrona związkowa przed rozwiązaniem stosunku pracy jako nauczycielowi historii, ponieważ mimo posiadania formalnego skierowania do nauczania religii, w rzeczywistości uczył on historii w pełnym wymiarze godzin.

Fundacja w opinii przedstawionej Sądowi Okręgowemu zwracała uwagę, że taka interpretacja przepisów, która pozbawia katechetów szczególnej ochrony trwałości stosunku pracy mimo przynależności od związku zawodowego, jest nie do pogodzenia z wynikającą m.in. z Konstytucji RP wolnością działalności związków zawodowych, a także z zasadą równego traktowania. Nauczyciele katechezy, skoro pracują w szkołach publicznych, powinni być traktowani w zakresie zatrudnienia tak jak wszyscy inni nauczyciele.

Na prośbę HFPC Piotra Janowicza reprezentowali *pro bono* prawnicy Kancelarii Chajec, Don-Siemion & Żyto sp. k. – r.pr. Piotr Kryczek oraz adw. Weronika Papucewicz, a także Justyna Klimek – aplikantka radcowska z kancelarii Bartoszevska Binkowski sp. k.

Wyrok SO w Poznaniu z dnia 20 września 2017 r., sygn. akt VIII Pa 47/17.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

W 2018 r. czekamy na kolejne precedensowe rozstrzygnięcia z zakresu praw człowieka:

Prawo osób najbliższych do pamięci o zmarłych

W 2018 r. ETPC może wydać wyrok w sprawie zarządzenia ekshumacji dwóch ofiar katastrofy smoleńskiej wbrew woli ich rodzin. Skarżące, które przed Trybunałem reprezentuje HFPC, zarzucają, że władze polskie naruszyły ich prawo do ochrony prywatności i życia rodzinnego (art. 8) oraz prawo do skutecznego środka odwoławczego (art. 13), gdyż ekshumacje wbrew ich woli nie były bezwzględnie konieczne, a ponadto w toku postępowania prokuratura całkowicie zignorowała ich stanowisko. Dodatkowo, skarżące wskazują, że prawo polskie nie przewiduje żadnych środków odwoławczych od postanowienia prokuratora o zarządzeniu ekshumacji. Orzeczenie będzie miało bez wątpienia charakter precedensowy, i to co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, ETPC, jak dotychczas, nigdy jeszcze nie orzekał w sprawie o podobnym stanie faktycznym. Ewentualne orzeczenie stwierdzające, że doszło do naruszenia art. 8 i 13 EKPC bez wątpienia mogłoby ustanowić nowy standard w zakresie ochrony praw człowieka, a także wymusiłoby na polskim ustawodawcy zmianę obecnych przepisów Kodeksu postępowania karnego. Po drugie, ETPC będzie musiał rozstrzygnąć, czy Trybunał Konstytucyjny jest aktualnie organem zdolnym do efektywnego wykonywania swoich kompetencji. Skarżące złożyły bowiem skargę do Trybunału nie czekając na rozpatrzenie pytania prawnego Sądu Okręgowego, który, rozpatrując ich zażalenia na postanowienie prokuratora, zwrócił się do TK o kontrolę konstytucyjności przepisów KPK uniemożliwiających zaskarżenie postanowienia w sprawie ekshumacji. W swojej skardze zarzucają, że nie było to konieczne, gdyż wobec kryzysu konstytucyjnego Trybunał Konstytucyjny nie jest już organem efektywnym, a ponadto jego orzeczenie i tak nie wstrzymałoby ekshumacji.

Standardy stosowania środków zabezpieczających

Mamy nadzieję, że w 2018 r. ETPC wyda wyrok w sprawie *M.B. przeciwko Polsce*. Dotyczy ona orzeczenia wobec mężczyzny cierpiącego na schizofrenię środka zabezpie-

czającego w postaci przymusowego umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym, mimo że po wszczęciu postępowania karnego rozpoczął on dobrowolnie terapię stosującą nowoczesne metody leczenia zaburzeń psychicznych. W swojej skardze, sporządzonej przez prawników HFPC, mężczyzna podnosi, że doszło do naruszenia jego prawa do ochrony wolności osobistej (art. 5 EKPC), gdyż opinia psychiatryczna, na podstawie której został hospitalizowany była w momencie orzekania przez sąd nieaktualna – opierała się bowiem na wynikach badania psychiatrycznego przeprowadzonego przed rozpoczęciem przez skarżącego terapii. Ponadto przymusowe umieszczenie w szpitalu nie było konieczne, gdyż dobrowolna terapia przynosiła bardzo dobre rezultaty. Były one efektem tego, że leczenie nie opierało się na przymusowym podawaniu środków farmakologicznych, lecz uświadamianiu pacjentów w zakresie istoty ich zaburzeń psychicznych, uczeniu systematyczności w braniu leków, treningu psychologicznym i rehabilitacji mającej na celu umożliwienie im powrotu do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Wyrok w tej sprawie może mieć bardzo istotne znaczenie, gdyż może przyczynić się do podwyższenia standardów strasburskich w zakresie ochrony wolności osobistej osób z zaburzeniami psychicznymi oraz zwiększenia spójności między EKPC i Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych.

Prawa osób cierpiących na choroby psychiczne do właściwego leczenia w trakcie pozbawienia wolności

W 2018 r. ETPCz może również wydać rozstrzygnięcie w sprawie naszej skargi przygotowanej w imieniu pana Daniela dotyczącej warunków odbywania kary pozbawienia wolności. Jest on osobą ze stwierdzoną schizofrenią paranoidalną, na którą leczy się ok. 10 lat. Odbywał karę 9 miesięcy pozbawienia wolności w jednym z polskich zakładów karnych, ponieważ był skazany za przygotowanie do podrabiania dokumentów. Wcześniej odbywał karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, jednak urządzenie uszkodził. Jak wskazała jego matka, jego zdaniem promieniowanie z urządzenia mogło mu zaszkodzić. Ponadto przed przyjęciem do zakładu karnego pan Daniel był wielokrotnie hospitalizowany w szpitalach psychiatrycznych. W skardze przygotowanej w imieniu pana Daniela zwróciliśmy uwagę, że Polska mogła naruszyć art. 3 i 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, które gwarantują zakaz tortur oraz prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. W świetle dotychczasowego orzecznictwa ETPC władze krajowe powinny uczynić wszystko, aby zapewnić panu Danielowi odpowiednie warunki odbywania kary, dostosowane do jego choroby. Tymczasem odbywał on karę w zakładzie typu zamkniętego. W listach do HFPC pan Daniel wskazywał, że te warunki nie są dostosowane do jego choroby i że powoduje to u niego poczucie, że nie jest traktowany w sposób humanitarny. Podnosił, że w celi przebywa 23 godziny, ma tylko 2 godziny widzeń z matką w miesiącu i bardzo ograniczony dostęp do biblioteki. Po przybyciu do zakładu karnego, pan Daniel został

zbadany przez lekarza więziennego, który co prawda nie rozpoznał schizofrenii paranoidalnej u chorego, ale zalecił dalsze profilaktyczne przyjmowanie leków. Zdaniem lekarza pacjent symulował chorobę. Jednakże pan Daniel tydzień przed rozpoczęciem odbywania kary pozbawienia wolności wyszedł ze szpitala psychiatrycznego. W wypisie ze szpitala czytamy, że powinien być dalej leczony w warunkach ambulatoryjnych. Pan Daniel w swoich listach wskazywał, że leki, które otrzymuje w zakładzie karnym, to nie te, które zostały mu przypisane. Z powodu niewłaściwego leczenia pan Daniel rozpoczął głodówkę. Spowodowało to przeniesienie go do dozorowanej celi jednoosobowej. W skardze wskazaliśmy, że farmakoterapia jest tylko jednym z elementów skutecznego procesu leczenia, ponieważ choremu należy zapewnić psychoterapię, psychoedukację i terapię rodzin, a leczenie schizofrenii powinno być zatem kompleksowe oraz dopasowane do potrzeb i stanu zdrowia pacjenta. Wskazaliśmy także, że bardzo ważnym elementem rehabilitacji jest również aktywność zawodowa.

Odpowiedzialność za komentarze anonimowego użytkownika na blogu

W okresie przed wyborami samorządowymi, 5 listopada 2010 roku na blogu skarżącego, pod jednym z artykułów dotyczących przebiegu wyborów, pojawił się komentarz podpisany pseudonimem. Komentarz ten bezpośrednio dotyczył ówczesnego burmistrza Ryglic, a jego autor bezpodstawnie zarzucając mu oraz jego krewnym popełnienie szeregu przestępstw. Blogger został poinformowany przez znajomego o komentarzu i niezwłocznie go zablokował. Komentarz był kilkakrotnie publikowany ponownie, ale blogger za każdym razem prawie natychmiast usuwał go ze strony. Pomimo tych działań burmistrz wystąpił z roszczeniem o ochronę dóbr osobistych w trybie wyborczym. Polskie sądy orzekły, że skarżący odpowiada za wpisy internetów umieszczone na blogu i tym samym ponosi odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych burmistrza. Skarżący został zobowiązany do opublikowania przeprosin na blogu oraz zapłaty 5 tys. zł na cel społeczny. Skarżący złożył skargę do ETPC, która czeka obecnie na rozpoznanie.

Sprawa dotyczy problematyki odpowiedzialności pośredników internetowych za treści dodane przez innych internautów. Zdaniem skarżącego, sądy krajowe nie uwzględniły regulacji zawartej w ustawie o świadczeniu usług drogą elektroniczną, która przewiduje mechanizm ograniczenia odpowiedzialności m.in. administratorów blogów. Sprawa ma istotny charakter w kontekście dotychczasowego orzecznictwa ETPC w tej materii, które nie jest jednoznaczne, a dodatkowo budzi duże kontrowersje (*Delfi p. Estonii, Magyar Tartalomszolgálatók Egyesülete and Index.hu Zrt p. Węgrom, Pihl p. Szwecji*). Będzie to jednocześnie pierwsza sprawa rozstrzygana przez ETPC, w której skarżącym nie jest podmiot profesjonalny (firma medialna), ale blogger prowadzący na zasadzie non-profit stronę o sprawach swojego miasta. Wyrok

może mieć więc bardzo istotne znaczenie dla standardów odpowiedzialności osób korzystających z mediów społecznościowych za bezprawne komentarze innych internautów.

Skargę przygotowali prawnicy HFPC, którzy reprezentują również skarżącego w postępowaniu przed Trybunałem.

Sprawa sygnalistki zwracającej uwagę na niekorzystne reformy w spółce Skarbu Państwa

HFPC zaangażowała się również w sprawę wieloletniej prawniczki Państwowej Wytwórni Papierów Wartościowych oraz członkini rady nadzorczej spółki wybranej z ramienia pracowników. Działając w obronie interesu pracowników spółki, na drodze wewnętrznej zwróciła uwagę na negatywne skutki reform przeprowadzanych w PWPW przez zarząd wybrany po ostatnich wyborach parlamentarnych. Została dyscyplinarnie zwolniona z firmy za rzekome przekazanie informacji na temat niepokojącej sytuacji w PWPW mediom (klientka zaprzecza, aby kontaktowała się w tej sprawie z dziennikarzami). Prawniczka odwołała się od zwolnienia do sądu pracy.

Sprawa jest ważna z punktu widzenia naruszenia wolności słowa, zasady równego traktowania (dyskryminacja ze względu na sygnalizowanie nieprawidłowości w miejscu pracy), a także w kontekście funkcjonowania tzw. demokracji pracowniczej w spółkach Skarbu Państwa. W ocenie HFPC zwolnienie powódki jest efektem upolitycznienia polityki kadrowej w tych podmiotach i miało na celu nie tylko uciszyć krytykę ze strony samej prawniczki, ale także zniechęcić innych pracowników do zwracania pracodawcy uwagi na nieprawidłowości występujące w miejscu pracy. Mamy nadzieję, że dzięki tej sprawie we wszystkich tych obszarach uda się wypracować standardy chroniące pracowników w takiej sytuacji oraz że pomoże ona w prowadzeniu działalności rzeczniczej HFPC w obszarze ochrony sygnalistów. Jest to tym bardziej istotne w kontekście trwających obecnie prac legislacyjnych dotyczących tej tematyki w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz w Ministerstwie Sprawiedliwości.

Na prośbę HFPC powódkę reprezentuje przed sądem *pro bono* r. pr. Bogusław Kapłon z Kancelarii Domański Zakrzewski Palinka. HFPC przystąpiła ponadto do postępowania jako organizacja pozarządowa.

Likwidacja koczowiska romskiego we Wrocławiu

Mamy nadzieję, że w 2018 r. ETPC rozstrzygnie sprawę *Caldarar i inni p. Polsce*. Sprawa dotyczy likwidacji koczowiska romskiego we Wrocławiu. Fundacja pomagała złożyć

Romom skargi do Trybunału. ETPC zakomunikował rządowi polskiemu tę sprawę jesienią 2017 r.

Przypomnijmy, że 22 lipca 2015 r. miasto Wrocław zlikwidowało osadę romską we Wrocławiu przy ul. Paprotnej. W momencie wyburzenia osada składała się z pięciu budowli. Rodziny (dorośli i dzieci) mieszkali w osadzie od 2009 r. Skarżący Romowie nie wiedzieli o planowanym wyburzeniu ich domów. Rano 22 lipca opuścili swoje domy i wtedy koczowisko zostało wyburzone. W związku z tym utracili miejsce zamieszkania oraz należące do nich rzeczy. Niektóre przedmioty (np. agregaty i piece) zostały przywłaszczono, a pozostałe mienie, w tym dokumenty i leki, zrównane z ziemią i wywiezione na pobliskie wysypisko śmieci wraz z gruzem.

W wyniku rozbiórki skarżący Romowie stali się bezdomni. Po pewnym czasie rodziny wybudowały nowe domostwa na koczowisku przy ul. Kamieńskiego, czyli także na terenie należącym do miasta Wrocław. Warunki tam panujące nie spełniały standardów bezpieczeństwa. Co więcej, nie zapewniono im ani wsparcia w znalezieniu mieszkania, ani pomocy psychologicznej. Wśród osób, które straciły domy, były dzieci i osoby z niepełnosprawnością.

Trybunał będzie badał sprawę z punktu widzenia naruszenia art. 3 Konwencji (zakaz tortur, niehumanitarnego i poniżającego traktowania), art. 8 Konwencji (prawo do życia prywatnego i rodzinnego oraz prawo do poszanowania mieszkania), art. 14 w zw. z art. 8 (zakaz dyskryminacji) oraz art. 13 w zw. z art. 8 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) oraz art. 1 Protokołu dodatkowego nr 1 do ETPC (prawo poszanowania własności).

Pełnomocnikami skarżących w postępowaniu przed ETPC są dr Dorota Pudzianowska, prawniczka HFPC, oraz adw. Sylwia Gregorczyk- Abram z Kancelarii Clifford Chance Janicka, Namiotkiewicz, Krużewski sp. k.

Sprawa Caldara i inni przeciwko Polsce, skarga nr 6142/16.

Odmowa wjazdu na granicy

Przed ETPC czekają na rozstrzygnięcie sprawy osób z Czeczenii (M.K.) i Syrii (D.A. i Inni), którym Straż Graniczna na przejściu w Terespolu odmówiła przyjęcia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i odesłała je z powrotem na Białoruś.

W sprawach tych ETPC wydał zarządzenia tymczasowe (interim measures), w których nakazał nieodsyłanie ich na Białoruś, jednak władze polskie nie zastosowały się do tych zarządzeń.

Sprawy te stanowią ilustrację głębszego problemu dotyczącego nieprzyjmowania wniosków o udzielenie ochrony od cudzoziemców na przejściach granicznych w Terespolu i Medyce. Niektórzy cudzoziemcy podejmują nawet kilkadziesiąt prób złożenia wniosku o ochronę jednak są odsyłani z powrotem.

W skargach wskazano, że poprzez odmowę wjazdu polskie władze naruszyły zakaz zbiorowego wydalenia cudzoziemców poprzez zignorowanie wniosków o udzielenie ochrony oraz niewzięcie pod uwagę, że Białoruś nie jest krajem bezpiecznym dla uchodźców. W skargach zarzucono również, że sama konieczność wielokrotnego stawiania się na granicy i odmowy wjazdu stanowią co najmniej poniżające traktowanie. Wskazano również, że cudzoziemcy nie mieli do dyspozycji skutecznego środka odwoławczego od decyzji o odmowie wjazdu.

Wyroki ETPC będą miały istotne znaczenie dla setek uchodźców przebywających na granicy, którym polskie władze odmawiają przyjęcia ich wniosków o udzielenie im ochrony i być może przyczynią się do rozwiązania obecnie istniejącej sytuacji. Wyroki te potwierdzą też, czy działanie polskich władz ma charakter bezprawny.

Będą to też pierwsze od bardzo dawna wyroki ETPC dotyczące spraw cudzoziemców w sprawach przeciwko Polsce (poprzedni i jedyny wyrok Shamsa p. Polsce, skargi nr 45355/99 45357/99, został wydany przez ETPC w 2003 r.).

Sprawy dotyczące odmowy wjazdu dla uchodźców na granicy w Terespolu i Medyce

W 2017 r. HFPC zaangażowała się w sprawy dotyczące decyzji o odmowie wjazdu wydawanych uchodźcom na przejściach granicznych w Terespolu i Medyce. W sprawach tych cudzoziemcy próbowali złożyć wniosek o ochronę międzynarodową, jednak wnioski te nie były przyjmowane a cudzoziemcy zostali odesłani na Białoruś lub na Ukrainę. Zdaniem Straży Granicznej cudzoziemcy nie deklarowali chęci ubiegania się o ochronę a potwierdzeniem tej okoliczności były notatki służbowe sporządzone przez funkcjonariuszy SG, mówiąca o tym, że cudzoziemiec chce wjechać do Polski w celach zarobkowych.

W 4 na 5 prowadzonych spraw Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie uchylił decyzje Straży Granicznej. W wyrokach wskazano, że notatka służbowa jest niewystarczającym dowodem do stwierdzenia celu wjazdu deklarowanego przez cudzoziemca WSA orzekł, że w takich sytuacjach musi zostać sporządzony protokół, pod którym znajdzie się podpis cudzoziemca, co będzie stanowić potwierdzenie prawdziwości informacji zawartych w dokumencie. W jednym z wyroków WSA stwierdził również, że niedopuszczenie obecnego na granicy pełnomocnika cudzoziemca do czynności po-

stępowania w sprawie odmowy wjazdu stanowi naruszenie podstawowych zasad postępowania administracyjnego. Wszystkie wyroki zostały zaskarżone do Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie:

z 2 czerwca 2017 r, sygn. akt IV SA/Wa 3021/16

z 17 października 2017 r., sygn. akt IV SA/Wa 1847/17

z 27 października 2017 r., sygn. akt IV SA/Wa 1846/17

z 9 listopada 2017 r., sygn. akt IV SA/Wa 1845/17

z 21 listopada 2017 r., sygn. akt IV SA/Wa 1829/17

Zespół Programu Spraw Precedensowych tworzą aktualnie:

Koordynatorka:

Katarzyna Wiśniewska – adwokat, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji UJ, stypendystka programu Erasmus na Hanze Univeristy Groningen, koordynatorka wielu projektów europejskich i międzynarodowych, autorka i współautorka licznych publikacji z zakresu prawa karnego, prawa karnego wykonawczego i praw człowieka, uczestniczy w pracach Legal Experts Advisory Panel oraz European Council For Juvenile Justice, zwyciężczyni rankingu Dziennika Gazety Prawnej „Risings Stars – Liderzy Jutra 2015”. Powołana przez Rzecznika Praw Obywatelskich do Komisji Ekspertów przy Krajowym Mechanizmie Prewencji Tortur. Ekspertka z zakresu praw nieletnich oraz postępowań przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

Zespół:

Jacek Białas - radca prawny, absolwent Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie; Autor publikacji o tematyce uchodźczej i migracyjnej. Prowadzi działania rzecznicze oraz strategiczne sprawy sądowe dotyczące praw uchodźców i migrantów przed sądami krajowymi i międzynarodowymi. Uczestnik prac legislacyjnych nad projektami aktów prawnych dotyczących migrantów i uchodźców. Członek Komisji Ekspertów ds. Migrantów przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Jest uznanym ekspertem z tego zakresu.

Dorota Głowacka - absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Szkoły Prawa Francuskiego Uniwersytetu François – Rebelais w Tours oraz letniego programu doktoranckiego w Oxford Internet Institute na Uniwersytecie Oksfordzkim. Obecnie jest doktorantką w Katedrze Prawa Międzynarodowego i Stosunków Międzynarodowych WPIA UŁ. Autorka i współautorka wielu publikacji z zakresu wolności słowa. Współpracuje także z organizacjami międzynarodowymi, jest m.in. koordynatorką grupy roboczej ds. ochrony danych osobowych i prawa do prywatności w projekcie Rady Europy „Help in the 28”. Ekspertka w zakresie wolności słowa i praw nowych technologii.

Jarostaw Jagura – absolwent prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego (dyplom z wyróżnieniem), aplikant adwokacki w Izbie Adwokackiej w Warszawie. Od 2013 r. współpracuje z Helsińską Fundacją Praw Człowieka, m.in. w ramach Programu Antydyskryminacyjnego „Artykuł 32” oraz projektu „Podnoszenie wrażliwości sędziów i prokuratorów w zakresie równego traktowania”. Ekspert z zakresu dyskryminacji.

Adam Klepczyński – aplikant adwokacki, od lipca 2017 roku prawnik w Programie Spraw Precedensowych Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Wcześniej w ramach Fundacji współpracował z Programem Antydyskryminacyjnym Artykuł 32, Programem Interwencji Prawnej oraz Monitorowaniem procesu legislacyjnego w obszarze wymiaru sprawiedliwości. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Marcin Szwed – absolwent prawa na Wydziale Prawa i Administracji UW, Centrum Prawa Amerykańskiego zorganizowanego przez WPIA UW we współpracy z University of Florida Levin College of Law oraz studiów LLM w zakresie prawa konstytucyjnego porównawczego na Central European University w Budapeszcie, doktorant w Katedrze Prawa Konstytucyjnego WPIA UW; autor licznych publikacji z zakresu praw człowieka oraz prawa konstytucyjnego; laureat i finalistą ogólnopolskich konkursów dla studentów prawa. Ekspert w dziedzinie prawa konstytucyjnego i międzynarodowych mechanizmów ochrony praw osób z niepełnosprawnością psychiczną.

Eksperci:

Dominika Bychawska-Siniarska – członek Zarządu HFPC, prawniczka, absolwentka Kolegium Europejskiego w Natolinie, pracowała w kancelarii Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, od 2008 r. Dyrektorka „Obserwatorium wolności mediów w Polsce” Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, odznaczona dziennikarską nagrodą „Artykułu 54 Konstytucji RP” za zastugi na rzecz wolności słowa w Polsce. Koordynuje projekt realizowany wraz z Holenderskim Komitetem Helsińskim poświęcony pomocy obrońcom praw człowieka w krajach byłego ZSRR. Jest autorką cotygodniowych felietonów publikowanych w Dzienniku Gazecie Prawnej poświęconych wyrokom Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Sekretarz zarządu European Implementation Network, sieci organizacji działających na rzecz wdrażania wyroków ETPC.

Prof. dr hab. Ireneusz Kamiński – profesor w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, wykłada także na Uniwersytecie Jagiellońskim; specjalizuje się w prawie międzynarodowym publicznym oraz prawie praw człowieka, zwłaszcza w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i postępowaniach przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka; ekspert Rady Europy; od lipca 2014 do czerwca 2015 sędzia *ad hoc* w Europejskim Trybunale Praw Człowieka.

Dr Dorota Pudzianowska – doktor nauk prawnych, socjolog, adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Z Helsińską Fundacją Praw Człowieka współpracuje od 2006 r. W jej ramach koordynowała Program Antydyskry-

minacyjny „Artykuł 32”. W latach 2008-2012 była zastępcą członka Zarządu Agencji Praw Podstawowych UE. Współpracuje również jako ekspertka z Radą Europy oraz Agencją Praw Podstawowych UE. Jest laureatką nagrody Prezesa Rady Ministrów za rozprawę doktorską oraz nagrody im. F. Znanieckiego przyznawanej przez Polskie Towarzystwo Socjologiczne. Specjalizuje się w zagadnieniach dotyczących praw człowieka, prawa administracyjnego oraz prawa migracyjnego. W ramach HFPC była też dyrektorką projektu „Podnoszenie wrażliwości sędziów i prokuratorów w zakresie równego traktowania”.

Nadzór merytoryczny:

Dr Piotr Kładoczny – Sekretarz Zarządu oraz szef działu prawnego Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, w ramach którego nadzoruje działalność programów prawnych i interwencyjnych, wykładowca w Instytucie Prawa Karnego Uniwersytetu Warszawskiego, autor i współautor kilkudziesięciu publikacji z zakresu prawa karnego, postępowania karnego, prawa karnego wykonawczego, praw człowieka oraz polityki narkotykowej, prelegent wielu konferencji i seminariów eksperckich. Był zaangażowany w wiele projektów unijnych z zakresu prawa karnego i praw człowieka. Jest członkiem Zespołu Ekspertów Prawnych przy Fundacji Bato-rego.

HR

HELSIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA

Szczególne podziękowania należą się członkom naszych Rad Programowych, które podejmują decyzje o zaangażowaniu Fundacji w prowadzone sprawy.

Członkowie Rad Programowych:

prof. dr hab. Jan Barcz
Ewa Barlik
Halina Bortnowska
Sylwia Chutnik
mec. Ewa Don-Siemion
adw. dr Marcin Ciemiński
Maria Ejchart-Dubois
mec. Anna Frankowska-Gzyra
adw. dr Hanna Gajewska-Kraczkowska
prof. dr hab. Robert Grzeszczak
prof. dr hab. Grzegorz Janusz
r.pr. Piotr Gołędzinowski
r.pr. Daniel Jastrun
prof. dr hab. Ireneusz Kamiński
adw. Paulina Kieszowska-Knapik
Jerzy Kisielewski

prof. dr hab. Bogudar Kordasiewicz
prof. dr hab. Sławomir Łodziński
dr Barbara Namysłowska-Gabrysiak
dr Anna Niżankowska
prof. dr hab. Łukasz Pisarczyk
prof. Wojciech Sadurski
Andrzej Skworz
adw. Marzanna Sobaniec
dr Wiesław Staśkiewicz
dr Piotr Toczyński
mec. Grzegorz Wanio
adw. Filip Wejman
prof. dr hab. Roman Wieruszewski
dr Mateusz Woiński
dr hab. Anna Zawidzka-Łojek
prof. dr hab. Fryderyk Zoll

Nasza aktywność nie byłaby możliwa bez wsparcia i zaangażowania pomagających nam prawników *pro bono*:

Mecenas Anny Borysewicz

Kancelaria Adwokacka

Mecenas Ewy Don-Siemion

Mecenas Piotra Kryczki

Mecenas Weroniki Papucewicz

**Chajec, Don-Siemion & Żyto sp. k.
z siedzibą w Warszawie**

Mecenas dr. Marcina Ciemińskiego

Mecenas Sylwii Gregorczyk-Abram

Mecenas Moniki Diehl

Mecenas Pawła Pogorzelskiego

Mecenas Adeliny Prokop

**Clifford Chance, Janicka, Krużewski,
Namiotkiewicz i wspólnicy sp.k.**

Mecenas Julii Dyras

Mecenas Małgorzaty Surdek

Mecenas Adama Jodkowskiego

Mecenas Adama Kempy

Mecenas Joanny Młot

Mecenas Marcina Zbytniewskiego

Mecenas Katarzyny Kucharczyk

Mecenas Bartłomieja Kowalczyka

Mecenas Aleksandra Woźniaka

**CMS Cameron McKenna Greszta
i Sawicki sp.k.**

Mecenas dr. Michała Jabłońskiego

Dentons

Mecenas dr Hanny Gajewskiej-Kraczkowskiej

Mecenas Bogusława Kaptona

Mecenas Rafała Karbowniczka

Domański Zakrzewski Palinka sp.k.

Mecenas Andrzeja Tomaszka

Drzewiecki, Tomaszek i Wspólnicy sp.k.

Mecenas Pauliny Kieszowskiej-Knapik

Kieszowska Rutkowska Kolasiński

Kancelaria Prawna sp.j

Mecenasa Zbigniewa Krugera
Kruger i Partnerzy

Mecenas Marty Kuchno
Kancelaria Adwokacka

Mecenasa Grzegorza Leśniewskiego
Leśniewski Legal

Mecenasa Macieja Dudka
Mecenasa Macieja Ślusarka
Mecenas Aleksandry Wrońskiej
LSW Leśnodorski Ślusarek i Wspólnicy

Mecenasa dr. Pawła Marcisza
Łaszczuk i Wspólnicy sp.k.

Mecenas Marzanny Sobaniec
Mecenasa Piotra Bobrowskiego
**Magnusson Tokaj i Partnerzy Adwokaci
i Radcowie Prawni sp. p.**

Mecenas Justyny Metelskiej
Kancelaria Adwokacka

Mecenasa Andrzeja Michałowskiego
**Michałowski Stefański Adwokaci Spółka
Komandytowa**

Mecenasa Mateusza Borkiewicza
Kancelaria Olesiński & Wspólnicy

Mecenasa Mikołaja Pietrzaka
Mecenas Małgorzaty Mączki-Pacholak
Mecenasa Pawła Osika
Mecenas Marii Radziejowskiej
Mecenasa Artura Sidora
Kancelaria Pietrzak Sidor & Wspólnicy

Mecenasa Artura Pietryki
Kancelaria Adwokacka

Mecenas Joanny Piotrowskiej
Kancelaria Adwokacka

Mecenasa Marcina Górskiego
Tataj Górski Adwokaci sp. p.

Mecenasa Piotra Golędzinowskiego
Mecenasa Łukasza Laska
Mecenas Agnieszki Lisieckiej
Kancelaria Wardyński i Wspólnicy sp.k.

Mecenas Anny Frankowskiej-Gzyry
Mecenas Iwony Her
Weil Gotshal & Manges-Paweł Rymarz sp.k.

Mecenasa Aleksandra Woźnickiego
**WP LAW Kancelaria Prawna Woźniccy
Paziewscy Piesiewicz Piskorek sp. j.**

Mecenasa dr. Bogumiła Zygmonta
Kancelaria Adwokacka

